

MỤC LỤC		Trang
	MỞ ĐẦU	
1	Lý do chọn đề tài	1
2	Mục đích nghiên cứu	2
3	Đối tượng, phạm vi và địa bàn nghiên cứu	2
4	Những đóng góp mới của luận án	3
5	Nguồn tài liệu của luận án	4
6	Bố cục của luận án	4
	CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU, CƠ SỞ LÝ THUYẾT VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU, GIỚI THIỆU ĐỊA BÀN NGHIÊN CỨU	5
1.1	Tình hình nghiên cứu	5
1.1.1.	Tình hình nghiên cứu trên thế giới	5
1.1.2.	Tình hình nghiên cứu ở Việt Nam	18
1.2.	Cơ sở lý thuyết, phương pháp nghiên cứu	24
1.2.1.	Cơ sở lý thuyết	24
1.2.2.	Phương pháp nghiên cứu	33
1.3.	Giới thiệu về trường Đại học Phòng cháy chữa cháy	35
	Tiểu kết chương 1.	38
	CHƯƠNG 2: THỰC TRẠNG VĂN HÓA DẠY VÀ HỌC Ở TRƯỜNG ĐẠI HỌC PHÒNG CHÁY CHỮA CHÁY.	40
2.1.	Thực trạng văn hóa dạy học của giảng viên trường Đại học Phòng cháy chữa cháy	40
2.1.1.	Biểu hiện qua quan niệm và hành vi truyền tải kiến thức trong quá trình dạy học.	40
2.1.2	Biểu hiện qua quan niệm và hành vi giao tiếp của giảng viên	53
2.1.3.	Biểu hiện qua việc đảm bảo đời sống vật chất và tinh thần của giảng viên	57
2.2.	Thực trạng văn hóa học tập của học viên	62
2.2.1.	Biểu hiện qua quan niệm và hành vi tiếp thu kiến thức của học viên trong quá trình học tập.	62
2.2.2.	Biểu hiện qua quan niệm và hành vi giao tiếp của học viên	74
2.2.3.	Biểu hiện qua việc đảm bảo đời sống vật chất và tinh thần của học viên	76

2.3.	Môi trường giáo dục nhà trường Đại học Phòng cháy chữa cháy	80
	Tiểu kết chương 2	82
	CHƯƠNG 3: CÁC YẾU TỐ ẢNH HƯỞNG ĐẾN VĂN HÓA DẠY VÀ HỌC Ở TRƯỜNG ĐẠI HỌC PHÒNG CHÁY CHỮA CHÁY.	84
3.1.	Các yếu tố ảnh hưởng đến văn hóa dạy học:	84
3.1.1.	Thành phần xuất thân của giảng viên.	84
3.1.2.	Quê quán của giảng viên.	86
3.1.3.	Nguồn gốc đào tạo của giảng viên.	91
3.1.4.	Đời sống hiện nay của giảng viên.	95
3.1.5.	Giới tính của giảng viên	100
3.1.6	Môi trường giáo dục nhà trường của giảng viên Đại học Phòng cháy chữa cháy	102
3.2.	Các yếu tố ảnh hưởng đến văn hóa học tập	106
3.2.1.	Thành phần xuất thân của học viên	106
3.2.2.	Quê quán của học viên.	114
3.2.3.	Nguồn gốc đào tạo của học viên	117
3.2.4	Đời sống hiện nay của học viên.	119
3.2.5	Giới tính của học viên	122
3.2.6.	Môi trường giáo dục nhà trường của học viên Đại học Phòng cháy chữa cháy	124
	Tiểu kết chương 3:	128
	CHƯƠNG 4: KẾT QUẢ VÀ BÀN LUẬN.	131
4.1.	Một số kết quả nghiên cứu.	131
4.2.	Một số bàn luận	139
4.3.	Một số kiến nghị, đề xuất	142
	Tiểu kết chương 4	145
	Kết luận	147
	Tài liệu tham khảo	150
	Phụ lục	162

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận án là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào khác. Nếu có gì gian dối tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm!

Hà Nội ngày 26 tháng 5 năm 2014

Nghiên cứu sinh

Nguyễn Thị Hải Vân

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận án này, tôi đã nhận được sự giúp đỡ của các cơ quan, đơn vị, cá nhân: Trường Đại học Phòng cháy chữa cháy, Khoa Dân tộc học thuộc Học viện Khoa học xã hội, Viện Dân tộc học, giảng viên các đơn vị bộ môn, khoa; học viên các khoá D25, D26, D27, D28 hệ đại học, trường Đại học Phòng cháy chữa cháy. Đặc biệt, tôi nhận được sự hướng dẫn khoa học tận tình của Thầy hướng dẫn, các Thầy, Cô trong Khoa Dân tộc học, Viện Dân tộc học, sự giúp đỡ tư liệu quan trọng của các phòng, ban chức năng trong trường Đại học Phòng cháy chữa cháy.

Tôi xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới Thầy hướng dẫn là GS.TS Phạm Thành Nghị, thầy đã giúp đỡ tôi trong suốt quá trình làm luận án, từ gợi mở hướng nghiên cứu, hướng dẫn khoa học, tài liệu và chỉ dẫn những ý kiến sâu sắc cả về nội dung và phương pháp nghiên cứu để tôi hoàn thành luận án này.

Tôi xin trân trọng cảm ơn các thầy, cô: PGS.TS Phạm Quang Hoan, PGS.TS Vương Xuân Tình, PGS.TS Nguyễn Văn Minh, TS. Nguyễn Song Hà... cùng các nhà khoa học trong khoa Dân tộc học, Viện Dân tộc học đã giúp đỡ về tài liệu, phương pháp nghiên cứu, động viên, khích lệ và tạo mọi điều kiện tốt nhất cho tôi trong quá trình nghiên cứu.

Xin chân thành cảm ơn các giảng viên, học viên, các cán bộ quản lý giáo dục tại trường Đại học Phòng cháy chữa cháy đã tích cực, nhiệt tình giúp đỡ tôi trong quá trình quan sát, lấy phiếu điều tra, phỏng vấn, thảo luận nhóm...

Xin bày tỏ lòng trân quý những tình cảm của các thành viên trong gia đình, những người bạn bè, đồng nghiệp thân thiết đã luôn tạo điều kiện giúp đỡ, bên cạnh, sẻ chia những khó khăn, động viên, khuyến khích cho tôi hoàn thành bản luận án này.

Tôi xin cảm ơn mọi sự giúp đỡ quý báu đó!

Hà Nội ngày 26 tháng 5 năm 2014

Nghiên cứu sinh

Nguyễn Thị Hải Vân

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

CAND	Công an nhân dân
DTTS	Dân tộc thiểu số
ĐH PCCC	Đại học Phòng cháy chữa cháy
ĐH CAND	Đại học Công an nhân dân
GV	Giảng viên
HV	Học viên
Nxb	Nhà xuất bản
SV	Sinh viên
PCCC	Phòng cháy chữa cháy
PCCC và CNCH	Phòng cháy chữa cháy và cứu nạn cứu hộ
PVS	Phỏng vấn sâu

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.

Trong nhiều năm qua, cùng với công cuộc Đổi mới và quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa do Đảng ta khởi xướng, việc đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục đang trở thành vấn đề thu hút sự quan tâm của toàn xã hội. Liên quan đến sự nghiệp đổi mới giáo dục, đã có nhiều nghiên cứu đề cập tới việc chấn hưng nền giáo dục nước nhà, dưới các góc độ giáo dục học, tâm lý học, sử học, xã hội học, khoa học quản lý.... Theo đó, giới nghiên cứu đã có những đóng góp quan trọng trong việc đánh giá thực trạng nền giáo dục và nêu lên những kiến giải nhằm đưa giáo dục Việt Nam thoát khỏi sự trì trệ, lạc hậu trong khu vực và trên thế giới.

Trong số các công trình nghiên cứu nêu trên, đã có đóng góp của các nhà Dân tộc học/ Nhân học; tuy nhiên, những nghiên cứu của họ lại chưa đề cập đến những yếu tố văn hóa trong hoạt động dạy và học của các chủ thể trong các nhà trường. Điều đó được thể hiện: các nghiên cứu ấy hầu hết mới chỉ tập trung ở vùng dân tộc thiểu số, với nội dung chủ yếu là đề cập đến việc thực hiện chính sách giáo dục ở vùng này; đến cơ sở vật chất, đội ngũ giáo viên, học sinh, chương trình giảng dạy và về vấn đề trường dân tộc nội trú. Ngoài hạn chế về nội dung nghiên cứu như đã nêu, các công trình ấy còn có hạn chế cơ bản là chưa xác định rõ hướng tiếp cận và lý thuyết nghiên cứu dưới góc độ Nhân học giáo dục – góc độ nghiên cứu đã được áp dụng ở nhiều nước trên thế giới, với những đóng góp có giá trị trong nghiên cứu vấn đề giáo dục. Hơn nữa, đến nay vẫn chưa có một công trình nghiên cứu chuyên sâu nào của các nhà Dân tộc học/ Nhân học liên quan tới dạy và học, giáo dục trong trường đại học nói chung và Đại học Công an nhân dân (ĐH CAND) nói riêng. Do vậy, việc nghiên cứu văn hóa dạy và học trong các trường đại học, nhất là các trường ĐH CAND là một nội dung quan trọng phản ánh nhiều quan niệm, giá trị trong hoạt động sống, hoạt động xã hội của con người thông qua các dạng thức, cấu trúc của quá trình dạy và học.

Việc nghiên cứu văn hóa dạy và học có tính phổ quát đối với các trường Đại học nói chung và có tính đặc thù đối với các trường ĐH CAND nói riêng, trong đó

có trường Đại học Phòng cháy chữa cháy (ĐH PCCC). Với tầm quan trọng như vậy cần phải tiếp tục có những nghiên cứu về văn hóa dạy và học được tiếp cận dưới góc độ Nhân học, cụ thể là Nhân học giáo dục ở các trường Đại học nói chung, các trường ĐH CAND nói riêng, trong đó có trường ĐH PCCC. Dưới góc nhìn xã hội và văn hóa, nghiên cứu này sẽ góp phần đưa ra kiến giải về lý luận và thực tiễn về vấn đề văn hóa dạy và học từ góc nhìn Nhân học, giúp cho các chủ thể dạy – học thay đổi một số quan niệm và hành vi theo hướng tích cực, và, do đó, nâng cao chất lượng dạy và học. Đó là lý do nghiên cứu sinh (NCS) lựa chọn vấn đề “*Nghiên cứu văn hóa dạy và học các trường Đại học Công an nhân dân (Nghiên cứu trường hợp Đại học phòng cháy chữa cháy – Bộ Công an)*” làm đề tài luận án tiến sỹ Nhân học của mình.

2. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu của luận án nhằm các mục đích cơ bản sau đây:

- Từ những tư liệu thu thập được về văn hóa dạy và học tại trường ĐHPCCC, luận án hướng tới việc tìm hiểu bản chất văn hóa dạy và học;
- Tìm hiểu nội dung và các yếu tố ảnh hưởng đến văn hóa dạy và học;
- Đề xuất kiến nghị nhằm nâng cao chất lượng dạy và học ở trường ĐHPCCC.

3. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu: Nghiên cứu văn hoá dạy (văn hoá dạy học) và văn hoá học (văn hoá học tập) của giảng viên (GV) và sinh viên (SV) (SV – trong các trường ĐH CAND gọi là học viên (HV)) đang dạy và học tại trường ĐHPCCC. Theo quy định về chọn mẫu nghiên cứu của xã hội học, NCS lựa chọn số lượng khách thể nghiên cứu như sau:

- Đối với GV: Nghiên cứu 30 GV (trong đó có 22 nam, 8 nữ, đang giảng dạy ở tất cả các chuyên ngành trong nhà trường).

- Đối với học viên: Nghiên cứu 229 học viên (trong đó có 206 học viên nam, 23 học viên nữ, ở tất cả các thành phần phân loại theo cách chọn ngẫu nhiên mỗi khóa một lớp).

3.2. Phạm vi nghiên cứu.

- NCS chọn trường ĐHPCCC là địa bàn nghiên cứu trường hợp về văn hoá dạy và học trong các trường ĐH CAND. Hệ thống trường đại học CAND bao gồm nhiều trường (trong đó Phía Bắc: Gồm Đại học Kỹ thuật hậu cần CAND, ĐHPCCC, Đại học Văn hoá nghệ thuật CAND. Các trường lớn nhất của lực lượng được đào tạo ở cấp Học viện phía Bắc thực chất cũng là đào tạo đại học gồm Học viện an ninh nhân dân, Học viện Cảnh sát nhân dân, Học viện tình báo; Phía Nam gồm: Đại học An ninh nhân dân, Đại học Cảnh sát nhân dân). Tuy nhiên, chúng tôi chỉ tập trung nghiên cứu trường ĐHPCCC - một trường đào tạo đan xen vừa kỹ thuật vừa nghiệp vụ Công an nhân dân (CAND) trên lĩnh vực đặc thù: Phòng cháy chữa cháy và cứu nạn cứu hộ (PCCC và CNCH).

- Thời điểm nghiên cứu: Những hoạt động chủ yếu của văn hóa dạy và học trong vòng 5 năm, từ 2008-2013.

- Vấn đề nghiên cứu:

Văn hoá là một khái niệm rộng và có nhiều cách tiếp cận khác nhau, vì vậy, trong phạm vi của luận án, NCS chủ yếu tập trung vào nghiên cứu một số khía cạnh của văn hoá dạy – học tại trường ĐHPCCC, đó là: Quan niệm và hành vi dạy – học của GV và HV trong quá trình dạy - học; Giao tiếp trong dạy - học của GV và HV; Vấn đề đảm bảo nhu cầu vật chất và tinh thần của GV và HV trong dạy - học; Môi trường dạy- học; Các yếu tố ảnh hưởng tới văn hoá dạy và học của GV, HV.

4. Những đóng góp mới của luận án.

Nghiên cứu văn hoá dạy và học ở trường ĐHPCCC dưới góc độ Nhân học giáo dục, luận án có một số đóng góp cơ bản như sau:

- *Về lý thuyết:*

Đây là công trình nghiên cứu đầu tiên theo hướng Nhân học giáo dục ở Việt Nam, qua hoạt động dạy và học. Luận án xem xét những vấn đề lý luận về văn hoá dạy và học qua trường hợp dạy và học của GV và HV ở trường ĐHPCCC. Trên cơ sở đó, luận án mở ra hướng tiếp cận mới trong nghiên cứu về lý luận dạy và học trong các trường ĐHCAND nói chung, trường ĐHPCCC nói riêng.

- Về thực tiễn:

Luận án chỉ ra thực trạng của văn hóa dạy và học, các yếu tố ảnh hưởng đến văn hoá dạy - học của GV và HV tại cơ sở nghiên cứu, dưới góc nhìn Nhân học giáo dục. Những dữ liệu và sự phân tích của luận án sẽ góp phần giúp cho GV và HV, các nhà quản lý giáo dục thay đổi một số quan niệm và hành vi trong nhìn nhận, đánh giá, ứng xử... theo hướng tích cực hơn đối với vấn đề dạy - học, nhằm nâng cao chất lượng hoạt động dạy - học trong nhà trường.

5. Nguồn tài liệu của luận án

Tài liệu được sử dụng chính trong luận án chủ yếu là các tài liệu điền dã được thu thập qua phỏng vấn sâu, thảo luận nhóm, quan sát tham gia. Bên cạnh đó còn có sự kế thừa các văn bản pháp quy của các cơ quan chức năng về vấn đề dạy – học, các báo cáo tổng kết về hoạt động dạy – học của các cấp, ngành, đơn vị trong Bộ Công an; và nguồn tài liệu đã được các nhà nghiên cứu trong và ngoài nước công bố.

6. Bố cục của luận án

Ngoài phần mở đầu và kết luận, tài liệu tham khảo, phụ lục, luận án được chia thành 4 chương:

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu, cơ sở lý thuyết và phương pháp nghiên cứu

Chương 2: Thực trạng văn hoá dạy và học ở Trường ĐHPCCC

Chương 3: Các yếu tố ảnh hưởng đến văn hoá dạy và học ở Trường ĐHPCCC

Chương 4: Kết quả và bàn luận

CHƯƠNG 1

TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU, CƠ SỞ LÝ THUYẾT, PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU VÀ GIỚI THIỆU ĐỊA BÀN NGHIÊN CỨU

1.1. Tình hình nghiên cứu

1.1.1. Tình hình nghiên cứu trên thế giới

+ *Về văn hoá dạy học*: Nhân học văn hoá là lĩnh vực nghiên cứu khoa học đặc biệt tập trung chú ý đến quá trình tác động qua lại giữa con người và văn hoá. Nhân học giáo dục là một tiểu lĩnh vực trong nhân học văn hoá, nghiên cứu về giáo dục, dạy và học. Có thể nói, các nhà nhân học thường nhấn mạnh đến chiều kích văn hóa của xã hội loài người biểu hiện qua hành động. Nhân học đã giúp các nhà khoa học giáo dục và người học hình thành văn hóa nhận thức để phản ánh tốt hơn và hiểu cách văn hóa đã tạo ra, ảnh hưởng đến các điều kiện của thực tiễn giáo dục như thế nào. Thông qua tiếp cận Nhân học đã mang lại góc nhìn mới về các chức năng của phương pháp giáo dục, phương pháp giảng dạy và các hoạt động của công tác giáo dục. Thực tế cho thấy, tiếp cận nhân học có thể giúp các nhà giáo dục vượt qua những giới hạn văn hóa - xã hội của chính mình và đạt được quan điểm mới về bản thân cũng như những người khác một cách khác nhau, các GV và SV có được nhận thức về văn hóa và nắm những tiêu chí quan trọng để dẫn đến kết quả hợp tác thành công, đạt được mục tiêu chung trong hoạt động dạy và học [32],[35], [50]...

Nhân học giáo dục như một môn học đã xây dựng lý thuyết và phương pháp, tạo ra kết quả nghiên cứu góp phần rất lớn vào các vấn đề chính của giáo dục [50], [55], [57], [68]. Với câu hỏi: Tại sao con người lại thực hiện giáo dục, và thực hiện như thế nào? Câu trả lời tập trung đề cập đến giáo dục được nhìn nhận để hiểu biết khả năng của các nhóm người thích ứng với môi trường và tạo dựng điều kiện để tồn tại.

Khái niệm về Nhân học giáo dục được nhắc tới khá phổ biến ở Mỹ, Mêxicô, Achentina... Lịch sử phát triển của Nhân học giáo dục gắn liền với sự phát triển khoa học này nhất là ở Mỹ. Từ những năm 60 các nhà Nhân học giáo dục đã quan tâm ứng dụng nghiên cứu vào việc tìm hiểu nhà trường đã giảng dạy và học tập như